

معماری، کتاب، فرهنگ

منصوره کیان ارثی

دانشجوی کارشناسی ارشد معماری

چکیده

مقاله حاضر به دنبال معرفی نوعی معماری با هدف اهمیت دادن به انسان در جهت رشد و تعالی او است. از آنجا که کتاب از دیرباز تاکنون به عنوان یکی از عناصر اساسی تربیت و فرهنگ هر ملتی مطرح بوده و هست و در نظر گرفتن اینکه تولید و توزیع کتاب، ایجاد و گسترش کتابخانه‌ها و اساساً به وجود آوردن امکانات مناسب مطالعه و بازارآموزی و ترویج کتابخوانی به عنوان فعالیتی فرهنگی، لازمه زندگی متعالی انسان آگاه است، در این نوشتار به معرفی دو پدیده معماری - فرهنگی در ارتباط با کتاب می‌پردازیم.

مقدمه

در جهان امروز، رشته‌های مختلف علوم با سرعت به پیش می‌رود، با مطالعه در علوم و فنون مختلف، مجهولات عدیده حل و نوشته‌های علمی در اندک زمانی کهنه و منسوخ می‌گردد و نوشته‌های جدید جایگزین آنها می‌شود و در این مورد صرفاً کتابخانه‌ها قادر به برآوردن نیاز و تقاضای خوانندگان هستند

و فقط آنها می‌توانند بر پرورش عادت مطالعه در خوانندگان تأثیر عمیقی داشته باشند و این نهادها، از نظر ارائه اطلاعات و فراهم ساختن کتب تازه چاپ، برای افراد و جامعه اهمیت حیاتی دارند و باید در گسترش آن کمر همت بست. زیرا پژوهشگران اجتماعی علل عمده مطالعه نکردن مردم را توزیع نامتعادل و کمبود کتاب، گسترده نبودن کتابخانه‌ها و محرومیت باسوادان و نوسوادان از دسترسی به کتاب می‌دانند (۱: ص ۴۳).

نبود کتابهای تازه و مورد علاقه افراد باسواد و وجود نداشتن فضاهای مرتبط و پرمحتوای قابل دسترس برای افراد مختلف جامعه، به تدریج انسان باسواد را از مطالعه کتاب دور نگه می‌دارد. چنین انسانی از حق خواندن و دانستن محروم می‌ماند و محکوم بدان می‌شود که از پیشرفت بازماند (۲).

از این رو، باید گفت که تلاش در باسواد کردن قشر عظیم جامعه، زمانی می‌تواند راهگشای مسأله باشد، که آموزش، خواندن و نوشتن به بی‌سوادان، امکان دسترسی به مواد خواندنی را برای پیشبرد مهارت‌های خود به دنبال داشته باشد و خواندن، بخشی از فعالیت‌های زندگی مردم گردد تا در مدتی

کوتاه، سوادشان به دست فراموشی سپرده نشود. باسواد کردن افراد بی‌سواد جامعه گام اولیه‌ای است که باید گام‌های بزرگ بعدی را به دنبال داشته باشد (۳).

با توجه به پیشرفت روزافزون بشر در عصر اطلاعات به معرفی دو پدیده مهم این دوران در ارتباط با موضوع اصلی یعنی کتاب می‌پردازیم:

کتابخانه‌های دیجیتال (معرفی مفهوم کتابخانه دیجیتال و بررسی یک نمونه).

مدیاتک (معرفی مفهوم مدیاتک و بررسی یک نمونه).

طرح مسأله

چرا مردم ما کتاب نمی‌خوانند یا به عبارتی گویاتر چرا برای بیشتر افراد جامعه کتاب نقش بهترین دوست را از دست داده است؟ در این رابطه معماری و شهرسازی به عنوان موضوعاتی که مخاطب آنها کل جامعه را در بر می‌گیرد، چگونه می‌توانند در طراحی فضایی به‌منظور ترغیب افراد به کتاب خواندن و حمایت از اهل مطالعه گام بردارند، به‌گونه‌ای که از فناوری روز دنیا نیز عقب نمانده و همگام با آن جامعه را در راه پیشرفت - فردی و اجتماعی - هدایت کند؟

کتابخانه‌های دیجیتال

از نظر ویتن و بین بریج (Witten & Bun Brudge)، کتابخانه محل ذخیره دانش است. به تعبیر دیگر می‌توان آن را مرکز فرهنگ و خرد نامید. کتابخانه زمانی متولد شد که کشاورزی مهمترین مشغله ذهنی بشریت بود. در زمان رنسانس با اختراع چاپ، کتابخانه‌ها جانی دوباره گرفتند و در زمان انقلاب صنعتی که اختراعات جدید، فرایند چاپ را ماشینی کرد، کتابخانه‌ها نیز به اوج شکوفایی خود رسیدند. در طول سالها کتابخانه‌ها دوره تکامل باور نکردنی را پشت سر گذاشتند. این مؤسسات که در ابتدا فقط برای نگهداری و ذخیره مدارک ابداع شده بودند، تبدیل به مراکزی برای تبادل اطلاعات گردیدند. اکنون در آستانه دوران کتابخانه‌های دیجیتالی هستیم. با وقوع انقلاب اطلاعات، کتابخانه‌های دیجیتالی به فناوری قدرتمندی برای رشد و ترقی دست یافتند و روشهای جدیدی نیز برای ذخیره، سازماندهی و دسترسی به اطلاعات پیش روی آنها گذاشته شد (۱۱).

در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که آیا کتابخانه‌های دیجیتال مؤسسه محسوب می‌شوند یا بخشی از فناوری هستند؟ واژه «کتابخانه دیجیتال» مانند واژه «کتابخانه» برای افراد مختلف، معانی متفاوتی دارد. بسیاری از مردم، کتابخانه را فقط به چشم ساختمانی متشکل از آجر و سیمان می‌بینند که محلی آرام و ساکت برای مطالعه است. از دیدگاه کتابداران حرفه‌ای کتابخانه، مؤسسه‌ای است که در آن مجموعه دانش (نه

فقط کتاب) گردآوری، سازماندهی و ترویج می‌شود. کتابخانه‌های بسیاری هم وجود دارند که در آنها مجموعه آثار هنری، فیلم، نوارهای صوتی، گونه‌های گیاهی و مدارک فرهنگی جمع‌آوری می‌شوند. کتابخانه شبکه‌ای است که امکان دسترسی آسان به دانش مدون جهان را فراهم می‌سازد. متأسفانه امروزه دانشجویان علوم و فناوری، کتابخانه را شبکه جهانی وب تصور می‌کنند یا یک مرحله نیز فراتر رفته و وب را کتابخانه ایده‌آل تصور می‌نمایند. اما «کتابخانه دیجیتالی» واقعاً «کتابخانه دیجیتالی شده» نیست. کتابخانه دیجیتالی به این معنا نیست که مجموعه کتابها را ندیده بگیریم. ساختمان کتابخانه‌ها را از بین ببریم و در منزل خود با یک رایانه شخصی به مرور هر آنچه که می‌خواهیم بپردازیم. کتابخانه دیجیتالی آرزوی برآورده شده انسان عصر تمدن در تغییر روش دسترسی به اطلاعات است. کتابخانه دیجیتالی روش جدیدی برای نگهداری، سازماندهی، اشاعه و دستیابی به دانش است. کتابخانه دیجیتالی به معنای ویران کردن مؤسسات موجود و قرار دادن آن مجموعه‌ها در جعبه‌های الکترونیکی نیست، بلکه مجموعه‌ای متشکل از «اشیای دیجیتالی» است. اشیای دیجیتالی شامل متون، تصویر و صدا است. امکانات «دسترسی و بازیابی» به اطلاعات در این کتابخانه وجود دارد و کار «انتخاب، سازماندهی و نگهداری» مجموعه نیز در آن انجام می‌شود (۱۱).

کاربرد اصطلاح «اشیای دیجیتالی» تأکید می‌کند که منابع موجود در کتابخانه دیجیتالی فقط متون نیستند. کتابخانه‌های دیجیتالی علاوه بر منابع صوتی و تصویری، مواردی چون اشیای سه بعدی، اشیای شبیه‌سازی شده، تصاویر متحرک و دنیای واقعیت مجازی را نیز در بر می‌گیرد.

بنابراین در مورد کتابخانه‌های دیجیتال، حتی اگر امکانات عصر بی‌کاغذی افزایش یابد، می‌توان برای مجموعه‌های فرهنگی-تربیتی با محور بودن کتاب چند دلیل مطرح کرد. اول از همه، این مجموعه‌ها تجربه فیزیکی مطالعه را برمی‌انگیزد. دوم، این مجموعه‌ها فضایی برای کتابهای قدیمی و پیش از این موجود به دست می‌دهد و سوم اینکه، امکاناتی برای مردم به وجود می‌آورد که با همدیگر دیدار کنند و در نتیجه انتقال تصادفی اطلاعات فعال شود.

با توجه به بعد اجتماعی وجود انسان اگر فرض را بر این بگذاریم که وجود کتابخانه‌های دیجیتال باعث رکود و بسته شدن کتابخانه‌های دیگر است، چون هر شخص از داخل منزل به همه اطلاعات مورد نیاز خود دست می‌یابد لذا باید سایر مراکز اعم از تجاری، تفریحی و... را نیز بست، بر مبنای همین دلیل، لزوم چنین مجموعه‌هایی برای برخورد اقشار گوناگون با کتاب امری ضروری تلقی می‌شود، با توجه به اینکه با استفاده از فناوری دیجیتالی می‌توان امکانات بهتر، دسترسی سریع‌تر و جذاب‌تری برای مراجعه‌کنندگان فراهم نمود.

کتابخانه ملی اسکندریه

کشور مصر - شهر اسکندریه - سال ۲۰۰۱ - مساحت زیربنا ۸۵۴۰۵ متر مربع

کتابخانه ملی اسکندریه منادی یک نقطه عطف با اهمیت در زمینه‌های معماری، مهندسی، علوم اطلاع‌رسانی و میراث فرهنگی است که به موازات یک پناهگاه باستانی در مرکز تاریخی شهر ساخته شده، این کتابخانه ظرفیت گنجایش ۴ میلیون کتاب را در حال حاضر و ۸ میلیون کتاب برای آینده دارد. با استفاده از انبارهای فشرده دارای ۲۰۰۰۰ متر مربع فضا برای اتاقهای مطالعه باز برای ۲۰۰۰ نفر است و از جمله بزرگترین مراکز سرتاسر جهان است که در هفت طبقه تعریف شده است.

روشنایی آن به‌طور غیرمستقیم و به وسیله سقف آسمان‌گونه آن در قسمت شمالی است و اتاقهای بزرگ آن به‌طور مستقیم از نور خورشید به‌گونه‌ای که به کتابها و آثار خطی ضرر نرساند روشن می‌شود. فضاهای مطالعه و قفسه‌های کتاب در طبقات مختلف طبقه‌بندی شده‌اند. علاوه بر این کتابخانه دارای تسهیلات آموزشی و فرهنگی از قبیل تالار بزرگ، چندین موزه و یک مدرسه اطلاع‌رسانی و تسهیلات حفاظتی است.

توصیف بنای کتابخانه به وسیله فرم دایره‌ای و فرم مایل آن که قطر آن ۱۶۰ متر و ارتفاع آن به ۳۲ متر می‌رسد و همچنین ۱۲ متر در زیر زمین پیش می‌رود و یک میدان بزرگ و یک استخر وسیع، ساختمان بنا را احاطه می‌کنند. همچنین یک پل پیاده کتابخانه را به دانشگاهی که در مجاورت آن است متصل می‌کند. فرم دایره‌ای وسیع، چرخه طبیعت و همچنین فکرهای سیال و روان اندیشمندان را یادآور می‌شود.

بنای ساختمان کتابخانه ملی اسکندریه با نهادهای دیگر پیوستگی دارد. از جمله یک بنای بسیار کوچک کروی در هرمی خاکبرداری شده قرار می‌گیرد که موزه علوم بوده، و همچنین یک فانوس دریایی در رأس محوطه مستقر می‌گردد و به عنوان یک نماد جدید از هویت تاریخی آموزش و فرهنگ برای شهر اسکندریه باقی می‌ماند. نکته جالب توجه در طراحی کتابخانه، دیواره سنگی آن است که به صورت سنگ‌نوشته از علائم و الفبای زبانهای دنیا پوشیده شده است.

کتابخانه دیجیتال اسکندریه

این طرح در سال ۱۹۹۵ با گسترش کتابخانه دیجیتالی که در حال فعالیت بود، آغاز به کار کرد. این کتابخانه یک کتابخانه دیجیتال «توزیع یافته» با مجموعه‌ای از منابع مرجع جغرافیایی و خدماتی برای دستیابی به این مجموعه بود. اداره مرکزی کتابخانه دیجیتالی اسکندریه در پردیس دانشگاه کالیفرنیا در سنتا باربارا بود و از طرف کتابخانه دیویدسون اداره می‌شد.

دیواره سنگی کتابخانه ملی اسکندریه

در خلاصه مقاله‌های یکصد و بیست و ششمین گردهمایی سالیانه انجمن کتابخانه‌های پژوهشی در بوستون، ارکان اصلی که در تعاریف ارائه شده برای کتابخانه‌های دیجیتالی مشترک می‌باشند به ترتیب زیر ذکر شده است:

- ۱- کتابخانه دیجیتالی ماهیتی مستقل ندارد معمولاً وابسته به یک سازمان خاص است؛
- ۲- کتابخانه دیجیتالی با بهره‌گیری از پیوندهای ابر متن، تعداد زیادی منابع را به یکدیگر پیوند می‌دهد؛
- ۳- ارتباطات بین تعداد زیادی کتابخانه دیجیتالی و خدمات اطلاع‌رسانی با کمک عملیات رایانه‌ای و بدون دخالت انسان در اختیار کاربر نهایی قرار می‌گیرد.
- ۴- دسترسی جهانی به کتابخانه دیجیتالی و خدمات اطلاع‌رسانی، هدف نهایی این کتابخانه‌هاست.
- ۵- مجموعه کتابخانه دیجیتالی صرفاً جایگزین مدارک کتابخانه سنتی نیست. آن دسته از منابع دیجیتالی که نمی‌توانند به صورت چاپی وجود داشته باشند در این مجموعه قرار می‌گیرند (۱۱: ص ۳۵).

نمای عمومی کتابخانه ملی اسکندریه

اطلاعاتی بزرگ بین‌المللی به کمک کاربرانی می‌شتابد که اطلاعات آنها دربارهٔ مختصات جغرافیایی محل‌های مختلف کافی نیست. همچنین این سرویس دارای استانداردی برای محتویات گازتر است و سرویس ایکس، ام، آی، ال (XMIL) موجود اجازهٔ افزودن عناصر جدید به گازتر را به کاربر می‌دهد. عرواژه‌نامه‌ای که برای حل ابهامات موجود در معانی کلمات به کار می‌رود، مانند وجود واژه‌های فراوان برای پدیده‌ای واحد.

۷- توانایی کاربرد ابر داده‌های موجود. کتابخانهٔ دیجیتالی اسکندریه نوعی معماری همگانی طراحی کرده که در انواع پایگاه‌های اطلاعاتی کاملاً متفاوت با داده‌های متنوع می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

هدف مهم طرح اسکندریه، «کتابخانهٔ دیجیتالی اسکندریه» بود. کتابخانهٔ دیجیتالی اسکندریه شبکهٔ اطلاعاتی پیوسته (on line) است که با کمک آزمایشگاه نقشه و عکس ام. آی، ال^۴ کتابخانهٔ دیویدسون دانشگاه کالیفرنیا تقویت شد. کتابخانهٔ دیجیتالی اسکندریه اخیراً امکانات دسترسی به داده‌های موجود در منابع ام. آی، ال و منابع جغرافیایی را از طریق شبکهٔ جهانی وب فراهم کرده است.

کتابخانه توزیع یافته، یعنی منابع کتابخانه علاوه بر امکان استفادهٔ انفرادی، امکان پخش و توزیع از طریق اینترنت را نیز دارا می‌باشد. که البته منابع موجود در کتابخانه، مربوط به منطقه یا مناطق خاصی در سطح کرهٔ زمین می‌باشد (مانند نقشه، عکسهای هوایی و...) مرحلهٔ اول طرح کتابخانهٔ دیجیتالی اسکندریه (ADL)^۱ با حمایت بنیاد ملی علوم (NSF)^۲ انجام شد (۱۱: ص ۲۰۰).

ویژگیهای کتابخانهٔ دیجیتال اسکندریه

۱- توانایی جست‌وجوی همزمان انواع مختلف مدارک، به‌عنوان مثال با جست‌وجوی مکانی خاص، می‌توان مدارک متن، نقشه یا چند رسانه‌ای دربارهٔ آن مکان را بازیابی کرد.

۲- توانایی جست‌وجوی استفاده از فیلدهای استاندارد کتابخانه مانند پدید آورنده، عنوان و کلید واژه‌ها.

۳- زبان ساده پرس‌وجو.

۴- پشتیبانی از «جست‌وجوهای توزیع یافته» در مجموعه‌های مختلف و نمونه‌های موجود در کتابخانهٔ دیجیتالی اسکندریه، منظور از «جست‌وجوهای توزیع یافته» این است که کاربر می‌تواند پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف را در مکانهای مختلف و انواع متفاوت جست‌وجو کند. کتابخانهٔ دیجیتالی اسکندریه با اطلاعات مرجع جغرافیایی خود توانایی بالقوه گسترش در شبکهٔ جهانی پایگاه‌های اطلاعاتی را دارد.

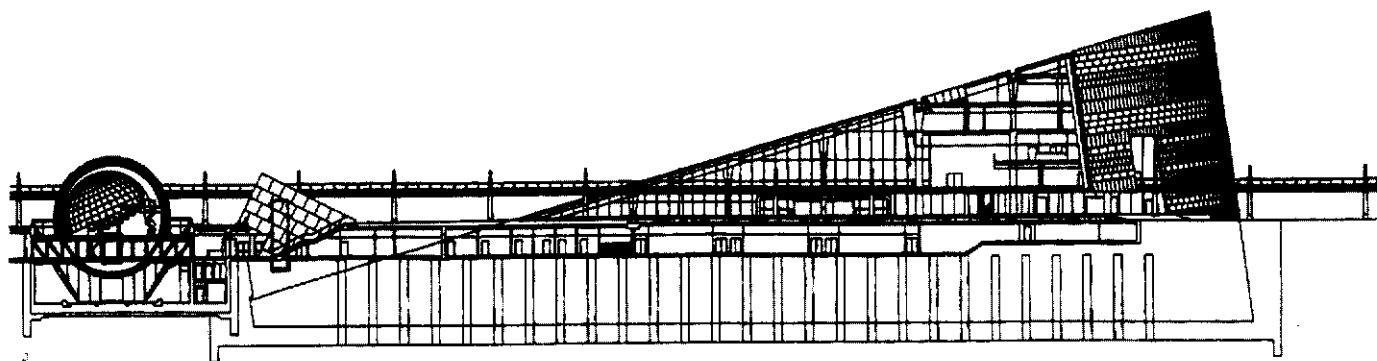
۵- سرویس گازتر (Gazetteer)^۳ که برای ارائه نام محل‌ها و مختصات جغرافیایی آنها، مورد استفاده قرار می‌گیرد. پایگاه

1- Alexandria Digital Library

2- National Science Foundation

۳- نمایه نام محل‌ها که بیانگر ویژگی خاصی در سطح زمین است. مانند یک شهر به همراه محل جغرافیایی آن.

4- Map and imagery laboratory

برش کتابخانه ملی اسکندریه

حد و مرز، هویت و تشخیص خود را دارند؛ اما اگر بخواهند در همان حد و مرز و مشخصات تاریخی خود بمانند، به فرض هم که این کار شدنی باشد، چندی نمی‌گذرد که «شهریت» خود را از دست می‌دهند و به یک موزه مردم‌شناسی تبدیل می‌شوند. حتی «کتابخانه‌های» بزرگ و معتبری هم که بنا به وظیفه و نقشی که به عهده دارند، قرار نیست نقش کتابخانه‌ای خود را کنار بگذارند و به «مدیاتک» تبدیل شوند، از تحولات فضایی و عملکردی نوظهور بر کنار نمانده‌اند (A).

برای مثال در «کتابخانه ملی ایران» که مخازن و منابع آن (کتاب و نشریات) از اهمیت خاص برخوردار است و قرار است ۴ تا ۷ میلیون جلد کتاب و نشریات ادواری و سایر منابع را در خود جای دهد (۱۰)؛ باز هم از ضرورت «انطباق با نیازهای جدید روز» بر کنار نبوده و از فضاها و منابع و عملکردهایی چون: کتابفروشی، چاپخانه، موزه، دانشکده کتابداری، منابع غیرکتابی، دید و شنودی و موسیقی، فیلم، عکس، اسلاید نوارهای صوتی و تصویری و نت موسیقی، نقشه و اطلس، تالار مطالعه و ویژه نابینایان و مخزن کتابهای بریل، «کانون کامپیوتر، کانون مخابرات، کانون انتشارات، کانون رسانه‌ها...»، مهدکودک، کافه تریا، کانون پژوهش و همایش‌های لازم» برخوردار است (همان).

آنچه که مفهوم «مدیاتک» را از مفهوم «کتابخانه»، و یا حتی «کتابخانه دیجیتال» متمایز می‌کند، یک تمایز ماهوی عملکردی است. به این صورت که: (همان‌طور که در مآخذ یاد شده آمده) اصولاً «کتابخانه»، «دارای سه عنصر اصلی، یعنی منابع، خدمات مربوط به جمع‌آوری و تنظیم و نگهداری منابع و خدمات به مراجعان» است. به عبارت دیگر: «کتابخانه» جایی است که منابع اطلاعاتی (کتاب، نوار، CD، فیلم، عکس و نقشه و...)

گروه ام.آی.ال با همکاری گروهی پیشرفته از تمام اطلاعات برای راه‌اندازی شبکه‌ای از کتابخانه دیجیتال اسکندریه تلاش می‌کند. این گروه در مجموعه‌های محلی که قابلیت ارتقا و نگهداری دارند ایجاد می‌شوند و شامل موارد زیر است.

- ۱- آزمایشگاه نقشه و عکس کتابخانه دیجیتال اسکندریه (MIL/ADL)
- ۲- آزمایشگاه اطلاعات محیطی^۱
- ۳- ان.زد.ای.دی.ال^۲

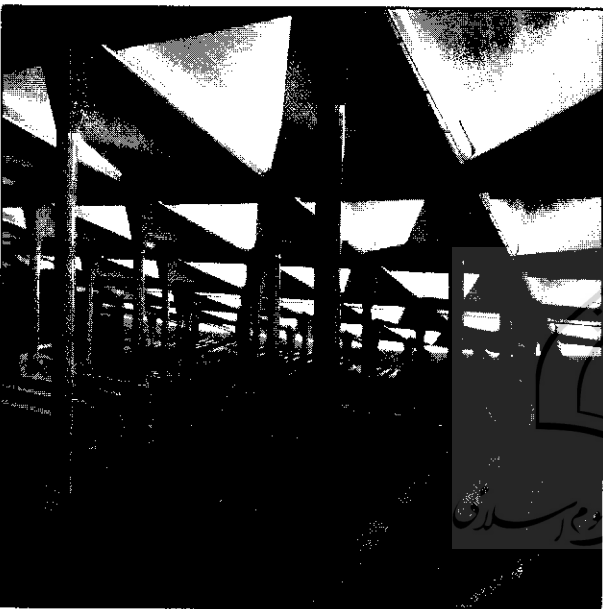
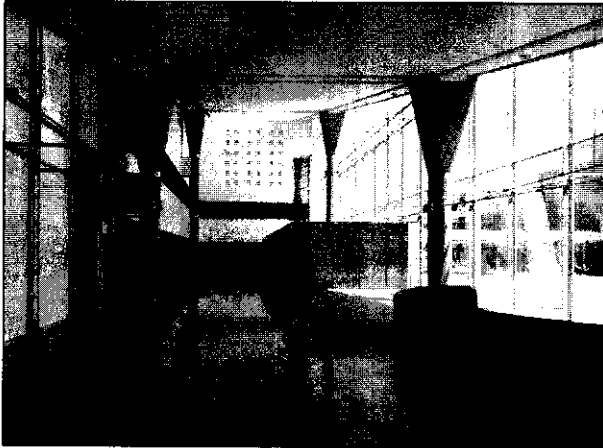
پدیده‌ای به نام مدیاتک

مدیاتک را می‌توان پیامد منطقی پدیده‌هایی - چون اینترنت - دانست که اساس آن بر «شبکه‌های بی‌مرز و نامحدودی» استوار است که هر کس می‌تواند از هر گوشه جهان به آن وارد شود؛ از آن چیزی بگیرد، و به آن چیز بدهد. شبکه‌هایی که همه در آن، هم مؤلف و پدید آورنده‌اند؛ هم مخاطب و دریافت‌کننده. همین نامحدود بودن فعالیتها و عملکردهای «مدیاتک» ارائه تعریفی روشن و جامع و مانع از آن را، ناممکن می‌کند. شاید فقط بتوان گفت: «مدیاتک» سیستم یا پدیده‌ای است که در برابر هر عملکرد و فعالیتی «باز»، و هیچ حصار و دربندی آن را محدود نمی‌کند. اما این سیستم یا پدیده، یک فضای مجازی صرف هم نیست که فقط با رایانه‌ها بتوان به آن وارد شد؛ و در آن گردش کرد. «مدیاتک»، «جایی» است که می‌توان به «آنجا» رفت و فعالیتهایی را انجام داد (A).

اگر کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی بزرگ امروزی (مثل: مرکز فرهنگی ژرژ پمپیدو در پاریس) می‌کوشند تا در حد امکان به یک «مدیاتک» تبدیل شوند، برای همین است که چشم‌انداز آینده را در نظر دارند. آنها نمی‌خواهند در یکی دو دهه آینده، به یک «موزه اشیا عتیقه» تبدیل شوند؛ و از تحولات زندگی و فرهنگی معاصر محروم بمانند. از این لحاظ یک «مرکز فرهنگی» یا یک «مرکز رسانه‌ها» یا یک «مرکز اطلاع‌رسانی»، شبیه یک «شهر» است. شهرها هم «تاریخ»، «پیکر» (ساختار)،

1- Environmental Information Lab

2- NZADL: The New Zealand implementation of Alexandria Digital Library

فضای داخلی کتابخانه ملی اسکندریه

را فراهم می‌آورد و آنها را به مراجعان عرضه می‌کند. در حالی که این جریان یکطرفه از پیش تنظیم شده‌ای از «مرکز» به «مخاطب» (مراجع) در «مدیاتک» به جریان‌های دوطرفه تثبیت نشدنی تبدیل می‌شود. در چنین ساختاری - «گیرنده» اطلاعات، در عین حال «فرستنده» اطلاعات هم هست. از این رو، فضای یک «مدیاتک» با فضای یک «کتابخانه» (به تبع عملکرد آن) تفاوت‌هایی دارند که اهم آن را به شرح زیر می‌توان برشمرد.

- «کتابخانه» فضایی است بسته، با یک یا چند «ورودی» اصلی، «مدیاتک» فضایی است باز، که از هر طرف می‌توان به آن وارد شد.

- «کتابخانه» از فضای پیرامون مجزا است؛ و فعالیتها «درون» آن انجام می‌شود. «مدیاتک» با فضای پیرامون کاملاً مربوط است؛ و انواع فعالیتها در درون و بیرون آن انجام می‌شود.

- مراجعان به «کتابخانه» افرادی شناخته شده‌اند که معمولاً باید عضو کتابخانه شده باشند و مجوز ورود داشته باشند، «مدیاتک» بر روی تمام افراد باز است و هر کس می‌تواند از امکانات آن استفاده و در فعالیتهای آن شرکت کند.

- کتابخانه (هر قدر هم انعطاف‌پذیر باشد). اصولاً یک پدیده تثبیت شده است. «مدیاتک» اصولاً یک فضا یا پدیده‌ای تثبیت شده نیست؛ و می‌تواند تمام تحولات فناوری و عملکردی پیش‌بینی نشده را بپذیرد؛ و به این ترتیب کارایی خود را در دهه‌های آینده حفظ کند.

- اطلاعات در «منابع» کتابخانه‌ای گردآوری و متمرکز و به مراجعان عرضه می‌شود. اطلاعات در «مدیاتک» متمرکز نیست، و در یک شبکه اطلاعاتی و ارتباطی نامحدود جریان دارد.

- ماهیت و حدود فعالیتها و عملکردها در یک «کتابخانه»، مشخص و تعریف شده است؛ اما در «مدیاتک» مشخص و از پیش تعیین شده نیست (۸).

با وجود تمام تفاوت‌های یاد شده، حتی «مدیاتک» را نمی‌توان از لحاظ فضا و عملکرد کاملاً نامحدود فرض کرد. «مدیاتک» به هر جهت «جایی» است که هم از نظر فضایی، هم از لحاظ عملکردی هویت خاص خود را دارد که مفهوم آن را محدود و عملکرد آن را تعریف می‌کند. اما این حدود تعریف می‌تواند به شکلی باشد که درون و بیرون آن را شامل شود. با توجه به آنچه گفته شد، بدیهی است که ارائه یک فهرست قطعی برای فضاها و تجهیزات و عملکردها در یک «مدیاتک» نه منطقی است و نه ممکن. قطعیت و تمامیت چنین فهرستی با اختراعات جدید در زمینه تولید و توزیع اطلاعات و وسایل ارتباطی، خدشه‌دار می‌شود، و به بازنگری و تکمیل مجدد و مستمر نیازمند است.

مدیاتک سنديا

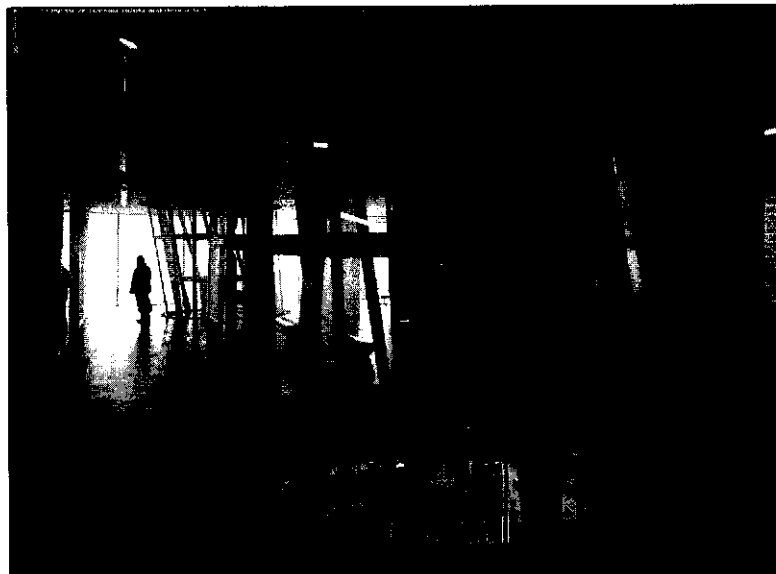
مدیاتک سنديا (Sendia Mediatheque) (شهری در ژاپن) را اصطلاحاً «دکان بقالی رسانه‌ها» (Convenience) می‌نامند که مقصود جایگاه همه نوع رسانه‌ها، از قبیل آثار نشر یافته، ویدئو، فیلم، نوارهای صوتی، تابلوهای نقاشی، حجم‌سازی و هنر کامپیوتری است که در آنجا عرضه می‌شود. این مجموعه در سال ۲۰۰۰ میلادی با مساحت ۲۱۸۲ مترمربع ساخته شد. در طراحی این بنا طراح درصدد نمایان کردن یک مفهوم جدید از معماری بوده است، با توجه به اینکه طرح به عنوان یک الگوی نخستین و واقعاً مفهوم‌گرایانه نسبت به مردم گرایانه بودن سایر طرحها بوده و شامل یک کتابخانه، گالری هنری و یک تئاتر و همچنین یک مرکز اطلاع‌رسانی است (۸).

این طرح ترکیبی از صفحات، عناصر مشابه، استوانه و پوسته بوده و مانند بخش‌های یک کره لایه‌لایه روی هم در ۷ طبقه چیده شده بودند و هر طبقه برای یک گروه مختلف از مردم خدماتی ارائه می‌دهد. استوانه‌ها به صورت ۱۲ درخت که به صورت عمودی وارد شده و از جدایی صفحات جلوگیری می‌کنند و همچنین کار حمل و نقل عمومی از یک فضای اطلاعاتی با انرژی متفاوت اعم از نور، هوا و آب و صدا را دنبال می‌کنند. پوسته فرم به عنوان یک نماد جداکننده داخل و خارج ساختمان عمل می‌کند، به خصوص در بخش مجاور محوطه با خیابان اصلی این نقش پررنگ‌تر می‌نماید (۱۳).

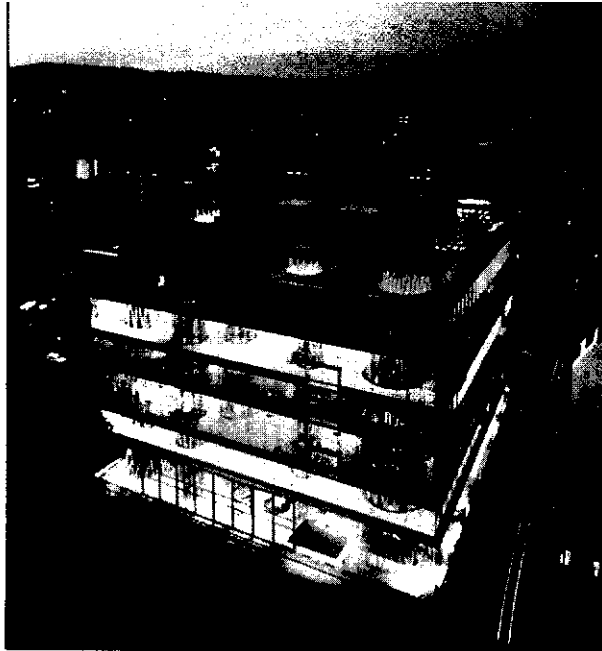
در مجموع فضای طراحی شده به نیاز دو گروه اصلی از مراجعه‌کنندگان پاسخ می‌دهد. گروهی که دنباله‌رو الکترون‌ها و فناوری هستند و گروه دیگر که در جست‌وجوی طبیعت هستند. در مدیاتک این امکان وجود دارد که هر کس بتواند به آسانی به آنچه می‌خواهد دست یابد. در واقع مدیاتک محلی است که با مراکز شهری چون موزه، کتابخانه، کافی‌شاپ، گالری و نمایشگاه متفاوت است و در عین حال کارکرد تمام آنها را یکجا دارد. اما آنچه که مهمتر است اینکه دسترسی به این امکانات و عملکردها برای همه مقدور است؛ و از آن مهمتر اینکه مخاطبان به سهم خود در تولید اطلاعات مشارکت دارند (۱۳).

نتیجه‌گیری

فضاهای شهری و آنچه زاینده و حاصل فرایند طراحی شهری قلمداد می‌شود چه به شکل فضاهای باز شهری و چه به شکل بسته آن حاصل بررسی‌ها، تجزیه و تحلیل‌ها و در نهایت خلق فرایندهایی است که هدف آنها ارتقای کیفی زندگی استفاده‌کنندگان آن فضاها است. متأسفانه غلبه رویکردهای کمی و برنامه‌ریزانه سبب پرداختن به فضاهای شهری در حد تأمین سطوح و سرانه‌ها، منطبق با معیارهایی است که حتی اگر در نهایت کلیه سطوح و سرانه‌های لازم تأمین گردد، باز هم نتایج کالبدی حاصل پاسخگوی نیاز کیفی استفاده‌کنندگان

ورودی و فضاهای داخلی مدیاتک سنديا

نمای عمومی مדיاتک سندیا

(تصاویر برگرفته از منبع شماره 13)

منابع

- ۱- ابرامی، کتاب و پدیده کم رشدی، تهران، مرکز اسناد فرهنگی آسیا، ۱۳۵۷.
- ۲- استیگر، رالف سی. راههای تشویق به مطالعه، ترجمه پروانه ستوده، دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۷۰.
- ۳- امانی، غفور. آشنایی با کتاب و کتابخانه و اصول کتابداری، اردبیل، انتشارات شیخ صفی‌الدین، ۱۳۷۹.
- ۴- ایران ما (فصلنامه)، دوره چهارم، شماره ۱۵، پاییز ۱۳۸۵.
- ۵- بحرینی، ح. فرایند طراحی شهری، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
- ۶- صافی، قاسم. از چاپخانه تا کتابخانه، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۶۸.
- ۷- گروتز، یورگ. زیباشناختی در معماری، ترجمه جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
- ۸- گزارش مشاوره پلشیر پیرامون مدياتک، ۱۳۸۴.
- ۹- لینچ، کوین. سیمای شهر، ترجمه م، مزینی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.
- ۱۰- معمار (ماهنامه)، شماره ۲۹، بهمن و اسفند ۱۳۸۳.
- ۱۱- نبوی، فاطمه. کتابخانه دیجیتال، با راهنمایی و همکاری دکتر رحمت‌الله فتاحی، سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۴.
- ۱۲- هرمن، ریچارد و اندرو یازوسکی. مبانی طراحی شهری، ترجمه راضیه رضازاده و مصطفی عباس‌زادگان، دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۷۰.

13- Chain, Bernard. 2002. Libraries. Pace publishing limited. First.

www.uan.ir

www.Architecturaldesign.com

www.Arcspace.com

www.Architectureweek.com

نخواهد بود. البته در سوی دیگر نیز پرداختن صرفاً هنری و با تکیه بر تفکرات زیباشناختی معمارانه نیز نمی‌تواند پاسخ جامع و کاملی به این نیازها باشد، بنابراین نوعی فرایند واسطه میان تفکرات صرفاً زیباشناختی و صرفاً برنامه‌ریزانه که ملاحظات اجتماعی و فرهنگی را نیز در کنار خود داشته باشد، می‌تواند جوابگوی نیازهای مجموعه افراد استفاده‌کننده از فضاها باشد.

انسان و نیازهای فطری او در کلیه جوامع و کلیه فرهنگ‌ها محمل توجه کلیه طراحان بوده و همواره انسانی بودن طرحها متضمن حیات و بقای آنها بوده است. طراحی شهری و معماری نیز از این قاعده مستثنی نیست و الگوهای مبتنی بر مدل‌های ارتباطی، فرد را یک موجود کاملاً اجتماعی تلقی می‌کند که هدف طرح را تشویق افراد برای ایجاد ارتباط با یکدیگر به صورت‌های فردی و گروهی در نظر گرفته‌اند. هدف اصلی ارتقای کیفیت محیط کالبدی انسان و در نتیجه ارتقای کیفیت زندگی او است (۹).

در این نوشتار، حاصل ترکیب تفکر رفع نیازهای انسانی در دو قالب کالبدی (از طریق خلق و بهسازی و ساماندهی فضاهای شهری) و اجتماعی (از طریق کاهش فشارها و تنش‌های حاصل از زندگی شهری امروز) می‌باشد و مسلماً ضرورت موضوع به لحاظ اهمیت و نقش این‌گونه فضاها در زندگی شهری مشهود است.

با توجه به معرفی دو پدیده یاد شده و ذکر این نکته که طراحی این‌گونه فضاها - فضاهای فرهنگی - مستلزم توجه به زمینه‌های معماری و شهرسازی موجود و یا باقی مانده از گذشته می‌باشد و در نظر گرفتن این نکته که شهرها تدریجاً و در طی زمان با جایگزینی معماری مطلوب به جای معماری نامطلوب و حفظ بناهای بارز، ارتقا و بهبود می‌یابند و در نتیجه مشکل طراحی شهری از زمانی شروع می‌شود که اجازه دهند که ساختمانهای معمولی جایگزین ساختمانهای بهتر شوند یا به عبارتی زمانی که برای اولین بار در شهرسازی یک منطقه طراحی ساختمانی یا مجموعه ساختمانی ناممگون و نامتناسب را بپذیریم توان مقاومت منطقه را در مقابل حملات بعدی این‌گونه پدیده‌ها و حفظ و انسجام آن کاسته‌ایم، لذا در طراحی شهری به طراحی در شهرهایی با پیش زمینه غنی تاریخی (مانند شهر اصفهان)، ذکر این نکته قابل اهمیت است که حفظ بناهای بارز تاریخی، فراتر از احساس دل‌تنگی برای گذشته است بلکه این ساختمانها میان حال و گذشته پیوند ایجاد می‌کنند؛ و سند غیرقابل جایگزینی در مورد دگرگونی‌های بینشی و ارزشی هستند، این‌گونه بناها بر پیچیدگی و غنای شهرها می‌افزایند و حفاظت از این آثار یک وظیفه ملی است.

طراحی چه در زمینه معماری و چه در بخش شهرسازی باید به محیط و زمینه خود توجه کرده و با در نظر گرفتن حساسیت طراحانه از طراحی همگون تا حداکثر تضاد راه‌حل مناسب را برگزیند.